

31.10.2016

EOAK/3628/2016

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Matti Vartia

TARKASTUS: OULUN VANKILA
Pöytäkirja

Tarkastuskohde	Oulun vankila
Tarkastusajankohta	22.9.2016
Tarkastuksen suorittajat	Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja Esittelijäneuvos Anu Rita Oikeusasiamiehensihteeri Minna Ketola Oikeusasiamiehensihteeri Matti Vartia Tarkastaja Reima Laakso
Vankilan puolesta loppu- keskusteluun osallistuivat	Apulaisjohtaja - - - Rikosseuraamusesimies - - - Rikosseuraamusesimies - - - Rikosseuraamusesimies - - -

1

Ennakoaineisto ja tarkastuksen kohdentaminen

Tarkastusta varten vankila toimitti pyydetysti vankilan ja vapauttamisyksikön järjestyssäännöt, osastojen päiväjärjestykset, tulo-oppaan, Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen toiminta- ja kehittämissuunnitelma Oulun vankilalla ja vapauttamisyksikölle vuodelle 2016.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö toimitti Oulun vankilan tarkastuksesta 1.7.2015 tekemänsä tarkastusraportin (3/043/2015).

Tarkastuksella oli päätetty kiinnittää huomiota erityisesti ulkomaalaisten suomen kieltä osaamattomien vankien kohteluun. Tämän johdosta tarkastukselle osallistui kaksi tulkkiä.

Apulaisoikeusasiamies Pajuoja piti tarkastuksen aikana 22.9.2016 medialle tiedotustilaisuuden.

2

Yleistä tarkastuksen kohteesta

Oulun vankilan paikkaluku on 80, joista 67 paikkaa miehille ja 13 paikkaa naisille. Vangeista tutkintavankeja on keskimäärin noin 2/3. Tarkastusajankohtana 21.9.2016 vankeja oli yhteensä 85, eli käyttöaste oli vähän yli 100 %. Tutkintavankeja oli 49, joista naisia oli 4, vankeusvankeja 32, joista 9 oli naisia ja sakkovankeja 3, joista 1 oli nainen. Vangeista oli ulkomaalaisia 15. Alaikäisiä ei ollut yhtään.

Oulun vapauttamisyksikön paikkaluku on 14, joista 12 paikkaa miehille ja 2 naisille. Yksikön kirjoilla oli 16 vankia, joista 5 oli valvotussa koevapaudessa. Oulun vankilalla ja vapauttamisyksiköllä on yhteinen johtaja.

Tarkastuksen aikana yhtään vankia ei ollut suorittamassa yksinäisyysrangaistusta tai turvaamistoinenpiteiden kohteena.

Vangin tullessa vankilaan hänet sijoitetaan ensin vastaanotto-osastolle (matkaselliosasto maakerrassa). Vastaanotto-osastolta vanki pyritään sijoittamaan vanhan puolen suljetuille osastoille. Vanhan puolen osastoilta vangit siirretään ns. uuden puolen osastoille sitä mukaa, kun hänet on arvioitu sinne soveltuvaksi ja tilaa sieltä vapautuu. Vanhalla puolella vangeilla on mahdollisuus osallistua lähinnä selliopiskeluun ja ohjelmatoimintaan sekä työskentelyyn putsarina. Uudella puolella vangilla on mahdollisuus osallistua työtoimintaan kiinteistöjen ylläpito- ja taloushuollon tehtävissä sekä puusepänteollisuudessa. Uudelle puolelle sijoittaminen edellyttää, että vanki sitoutuu päihteettömyyteen.

Vankilassa ei ole lainkaan erillisiä tutkintavankiosastoja, joten tutkintavankeja ja vankeusvankeja ei ole sijoitettu erilleen toisistaan, vaan samoille osastoille on sijoitettu sekä vankeus- että tutkintavankeja.

Romanivangit on vankilassa aina integroitu samoille osastoille ja toimintoihin kuin valtaväestöön kuuluvat vangit.

3

Vankien kanssa käydyt keskustelut

Vankilaa oli pyydetty ennakolta laittamaan vankien nähtävillä tiedote keskustelumahdollisuudesta tarkastajien kanssa.

Tarkastuksella keskusteltiin 12 vangin kanssa, joista kaksi ilmoittivat halukkuudesta keskustella vasta tarkastuspäivänä.

Tarkastuksella keskusteltiin lisäksi viiden ulkomaalaisen vangin kanssa, jotka eivät osanneet puhua suomea tai englantia. Keskustelujen tarkoituksena oli selvittää, onko heille vankilassa kerrottu heidän oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan ja oliko nämä käytännössä toteutuneet sekä henkilökunnan käyttäytymisestä heitä kohtaan. Asiasta tarkemmin kohdassa 8.5.

Vankilan niin sanotun uuden puolen naisosastoilla vierailtaessa keskusteltiin lisäksi niille sijoitettujen yhteensä seitsemän naisen kanssa.

Keskusteluista on laadittu erilliset muistiot. Keskustelut olivat luottamuksellisia ja niistä laaditut muistiot ovat salassa pidettäviä muun muassa julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 15 kohdan perusteella. Joitakin vankien keskusteluissa esiin ottamia aiheita käsitellään kuitenkin jäljempänä. Näissä tapauksissa vanki on antanut luvan ottaa asia esille.

Tarkastuksen aikana jätettiin kaksi kantelua (EOAK/3990/2016 ja 4060/2016).

4

Henkilökunnan edustajien sekä eräiden muiden virkamiesten tapaaminen

Keskusteluista on laadittu erilliset muistiot. Keskustelut ovat luottamuksellisia ja niistä laaditut muistiot ovat salassa pidettävä muun muassa julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 15 kohdan perusteella.

5

Vankilan tilat ja niihin tutustuminen

Asuintilat olivat varsin erilaiset vanhalla puolella ja uudella puolella. Uuden puolen asuinosaatot näyttivät ja vastasivat lähinnä soluasuntoja. Uuden puolen selleissä ei ollut omia WC-tiloja, mutta sellien ovet olivat auki ympäri vuorokauden. Uudella puolella oli tupakointiasemia, jotka poistivat hyvin tupakansavun ja -hajun. Vanhan puolen sellit ovat yhden hengen sellejä ja jokaisessa on oma WC-tila.

Vanhan puolen asuinosaatolla länsi 2 todettiin, että sellien kapeat ovet aukeavat sisäänpäin, jolloin vanki voi telkeytyä selliinsä esimerkiksi siirtämällä kalusteita oven eteen. Henkilökunta oli huolissaan tästä turvallisuusriskistä. Esimerkiksi tulipalon syyttäneen ja sisään telkeytyneen vangin selliin voi olla vaikea päästä. Ratkaisuksi on harkittu sellikalusteiden pulttaamista seinään, mutta sitä ei ole toteutettu.

Vanhan puolen naisosaston (osasto 3) ilmoitustaululla ei ollut vankiloita valvovien viranomaisten yhteystietoja. Sen sijaan osastolla itä 3 ne olivat samoin kuin ilmoitus apulaisoikeusasiamiehen tarkastuksesta ja mahdollisuudesta keskustella tarkastajien kanssa.

Uuden puolen toisella naisosastolla oleva sauna ei ole lainkaan naisvankien käytössä.

Virtsanäytteenottotilassa näytteen antamisen valvontapaikkaa ei ole erotettu peililasilla WC-tilasta. Valvonta tapahtui siten samassa tilassa, jossa vanki antaa näytteen. Tila ei mahdollista siten näytteen antamisen hienotunteista valvontaa. Vankilaan oli juuri valmistumassa uusi virtsanäytteenottotila, jossa valvonta tapahtuu peililasin läpi toisesta huoneesta. Vankilalla on kuitenkin tarkoitus edelleen jatkaa myös nykyisen virtsanäytteenottotilan käyttöä. Henkilökunta kertoi, ettei vangin tarvitse näytettä antessaan olla vaatteita, vaan hän voi pukeutua kylpytakkiin. Henkilökunnan kanssa keskusteltaessa tuli sellainen käsitys, että kaikkiin sijoitteluun saapuvilta vangeilta pyydetäisiin automaattisesti virtsanäyte ennen kuin vangin avolaitokseen haluamisesta olisi edes keskusteltu hänen kanssaan.

Virtsanäytteenottotila

Tapaamistilat (valvotut, valvomattomat ja lapsitapaamistilat) olivat uudet ja asianmukaiset. Valvottujen tapaamisten tiloissa ei ollut näkyvillä ilmoitusta siitä, että tiloissa on kameravalvonta. Ilmoitusta etsittiin ulko-ovelta asti, mutta sitä ei löydetty.

Valvottu tapaamistila

Tulo-aulassa oli läpinäkyvästä muovista tehty hyvin pieni koppimainen tapaamistila, ”koppi”, **asiamiestapaamisia** varten (kuva). Asiamies ja vanki on täysin erotettu toisistaan kopin keskellä olevalla pleksillä. Aulan vartijakopista on näkyvyys tilaan. Tapaamistilaan kohdistu myös kameravalvonta. Tarkastajat testasivat, että tapaamistilan keskustelut kuuluvat hyvin tilan ulkopuolelle käytävälle. Asiamiehen ja vangin välisessä luukussa on asiakirjojen luovuttamisen estävät kalteri/lasi. Vankilassa on myös kaksi muutakin tilaa, joita käytetään asiamiehen tapaamiseen, päivystyksen vieressä oleva tila ja hallintokerroksen päädyssä oleva asioimistila, joista jälkimmäiseen kohdistui kameravalvonta. Saadun tiedon mukaan asiamies ei pysty näkemään onko kamera monitorin seurannassa. Henkilökuntaa ei ole ohjeistettu, miten tulee menetellä asiamiehen tapaamisen valvonnassa.

Asiamiehen tapaamistila

Matkasellin wc

Maakerrassa **vastaanotto-osastolla** (matkaselliosasto) on kahden ja kuuden hengen matkasellejä, joiden kalusteet oli valettu betonista. Kalusteet olivat siitä huolimatta asianmukaisen näköiset. Osastolla on kaksi eristysselliä. Osaston selleissä oli likaisia ruokailuastioita ja eristyssellin siisteys olisi voinut olla parempi. Tämän kerrottiin johtuneen siitä, että puhdistajavanki ei ollut vielä käynyt siivoamassa osastoa. Toisaalta WC-pönttöjä ei selväsiikään ollut puhdistettu pitkään aikaan. Yksinäisyysrangaistuksen ajaksi kameravalvonta otetaan pois päältä. Vankilassa ei ole otettu käyttöön tarkkailuhaalareita.

Osastolle on sijoitettu myös vankeja, joille on asetettu tutkinnallisia yhteydenpitorajoituksia. Keskusteluiden perusteella heidät siirretään kuitenkin vanhan puolen erillään asutettavien osastolle heti kun sieltä tilaa vapautuu.

Liikuntatilat (liikuntasali ja kuntosali) olivat asianmukaiset.

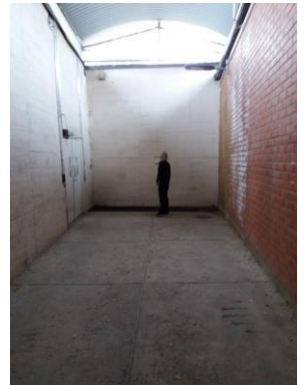
Vankien harrastuskäytössä on **musiikkihuone**. Vankilan **kirjasto** oli kirjavalikoimaltaan varsin vaatimattoman oloinen. Kirjastosta löytyivät vuoden 2014 Suomen laki I ja II julkaisut. Kirjastossa oli kuitenkin ajantasainen kirja vankien kohtelua koskevista säännöksistä. Tiedusteltaessa onko kirjastossa Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön määräyksiä ja ohjeita, löytyi lähinnä vanhentuneita, muun muassa vuodelta 1993, olevia valokopioita. Kirjaston läheisyydessä on myös lukusali, mutta sen lehtivalikoima vaikutti hyvin suppealta.

Ulkoilutiloja on kolme, iso ulkoilupiha on kooltaan noin 440 neliötä, vastaanotto-osaston piha noin 200 neliötä ja uuden puolenosastojen piha noin 300 neliötä. Isoa ulkoilutilaa ei tällä hetkellä enää käytetä ulkoiluun, vaan vankien kuljetukset suoritetaan sen kautta. Ulkoilutiloissa ei ole sadekatoksia tai penkkejä.

Vastaanotto-osaston
ulkoilupiha

Erillään pidettävien
ulkoilutila

Lisäksi niille tutkintavangeille, jotka on pakkokeinoin perusteella määrätty pidettäväksi erillään muista vangeista, on oma ulkoilutila, jonka koko on noin 55 neliötä. Tila on betonilaatikko, jonka päällä on läpinäkymätön katos, jonka reunoilta näkyy vähän taivasta. Ulkoilutila on erittäin karu eikä siellä ole varusteita kuten penkkiä tai kuntolaitteita. Vanki ei myöskään saa polttaa tupakkaa ulkoilun aikana, koska ulkoilutilasta johtaa ilmastointi huoneeseen, jossa on huumekoira. Tilaa ei ole suunniteltu ulkoilukäyttöön ja tilan käyttötarkoitus muuttui uusien tapaamistilojen valmistuttua. Tila oli alun perin rakennettu 1996-1997 henkilöliikennesumpuksi ja vankien tapaajat tulivat sitä kautta sisälle silloin, kun tapaamiset järjestettiin vankilan liikuntasalissa.

Vapauttamisyksikkö sijaitsee suljetun vankilan välittömässä läheisyydessä vankila-alueella. Yksikön tehtävänä on vapautuvien vankien koevapauden valmistelu ja vapautteen valmentaminen. Päätöksen vapauttamisyksikköön siirtämisestä tekee arviointikeskuksen johtaja. Vankien yksikössä viettämät ajat ovat olleet kuukaudesta puoleentoista vuoteen. Kaikki asukkaat ovat elektronisessa eli nk. pantavalvonnassa. Heille annetaan laitoksen puolesta matkapuhelin, joka on mallia peruskännykkä. Yksikön vangit osallistuvat kuntouttavaan ja valmentavaan työtoimintaan vankilan alueella tai käyvät siviilitöissä tai opiskelevat laitoksen ulkopuolella.

Tarkastuksen aikana keskusteltiin vapauttamisyksikön rikosseuraamusesimiehen ja vartijan kanssa. Yksikön vankien käytössä on henkilökunnan tiloihin sijoitettu tietokone asiointia varten, esimerkiksi pankki-, opiskelu- ja asuntoasioiden hoitamiseksi. Koneelta pääsyä sosiaaliseen mediaan jne. on teknisesti rajoitettu. Henkilökunnan mukaan koneen käyttö ei ole erityisen aktiivista, koska läheskään kaikilla vangeilla ei ole esim. pankkitunnuksia.

Apulaisoikeusasiamies otti tarkastushavainnoissaan esille vapauttamisyksikön oikeudellisen aseman arvioinnin.

6

Asiakirjojen tarkistus

Järjestyssäännöstä tehdyistä huomioista tarkemmin kohdassa 8.3.

Tulo-opiaan poistumislupia koskevan kohdan mukaan tutkintavangilla ei ole oikeutta saada poistumislupaa muulla perusteella kuin erittäin tärkeästä syystä. Kohdassa tulisi mainita myös vuonna 2015 voimaan tullut tutkintavankeuslain 9 luvun 14 §:n 2 momentin säännös siitä, että tutkintavangeille voidaan antaa lupa tarpeellisen valvonnan alaisena lyhyeksi ajaksi poistua vankilasta kiireellisen ja välttämättömän asian hoitamiseksi.

Vankitietojärjestelmästä selvitettiin henkilökunnan avustuksella ne tutkintavangit, joilla oli tuomioistuinten määräämiä erilläänpitorajoituksia sekä näiden rajoitusten tähänastinen kesto. Samalla selvitettiin, ettei turvaamistoimien ja yksinäisyysrangaistuksen kohteena tarkastuspäivänä ollut yhtään vankia. Pakkokeinolaikiin perustuvien rajoitusten kohteena olevista tutkintavangeista yksi oli ollut jo useita kuuksia täysin erillään muista vangeista. Tarkastajat kävivät keskustelemassa hänen kanssaan. Asiasta on laadittu muistio (asianhallinnan asiakirja nro 18). Tämän vangin osalta on laadittu myös erillinen havainnot ja apulaisoikeusasiamiehen kannanoton sisältävä pöytäkirjajakso (kts. tarkemmin kohta 8.17).

7

Loppukeskustelu

Apulaisoikeusasiamies kiinnitti huomiota vartijoiden osuuden ja edustavuuden vähyyteen vastaanotolaan käyneessä henkilökunnassa. Esille tullessiin työhuonemuutoksiin ja niihin liittyvien työtapojen muutoksiin laillisuusvalvojalla ei ole suoranaista roolia.

Apulaisoikeusasiamies piti tarkastuksessa esille tulleen perusteella vankien opiskelun järjestelyitä toimivina viitaten saamaansa selvitykseen lukio-opetuksen järjestämisestä ja vierailuunsa englannin tunnilla. Myös vapauttamisyksikön toiminta vaikutti apulaisoikeusasiamiehen sinne suorittaman käynnin perusteella toimivalta ja luontevalta.

Sähköisen viestinnän kehittämiseen olisi suljetun vankilan osalta tarvetta erityisesti tutkintavankien osalta. Vapauttamisyksikössä tämä ei ollut ongelma. Apulaisjohtaja kertoi Skypen hyödyntämisen mahdollisuuksista käyttäen esimerkkinä yhteyttä omalla virkapuhelimella Afganistaniin.

Vangit olivat keskusteluissa nostaneet esille muun muassa seuraavia aiheita, joista osa otettiin esille loppukeskustelussa.

- Vankien mukaan postin kulku ei toimi ja viiveitä toimittamisessa on jatkuvasti. Posti saatetaan jakaa 2 – 3 kertaa viikossa tai harvemminkin.
- Toimintojen ja liikunnan vähäisyys.
- Naisten avo-osastolla YL4 oleville ei ole muita toimintamahdollisuuksia kuin opiskelu tai siivoustyö. Vain osa vangeista on sijoitettu toimintaan.
- Vapaa-ajantoimintoja on usein peruttu.
- Kirjaston valikoima on suppea ja huomattava osa kirjoista on vanhoja.
- Hiusten värjäminen on kielletty ja ulkopuolisten parturipalvelut puuttuvat.
- Vankilan johtaja ja esimiehet eivät ota vastaan ja asiointilomakkeisiin on vaikea saada vastausta.
- Suljetun naisosaston astianpesukone on ollut pitkään rikki eikä korjauspyyntöihin ole reagoitu.
- Hallussapitoasioissa ei saa päätöksiä ja oikaisuvaatimusosoitusta.
- Asianajajan tapaamistilan olosuhteet tuloaulassa.
- Maakerran sellit olivat epäsiistejä.
- Lapsitapaamisten ajankohdat, olisiko mahdollista joka päivälle?
- Valvomattoman tapaamisen ajan pidentäminen.
- Valvotut tapaamiset takaisin myös lauantaille.
- Ulkoilun siirtäminen suurelta ulkoilupihalta pienemmälle pihalle sekä penkkien ym. puuttuminen ulkoilutilasta.
- Puhelinaikaa voisi ostaa torstain lisäksi myös tiistaisin kanttiiniostosten maksamisen yhteydessä.
- Elintarvikkeiden hintojen merkittävää nousu kilpailutuksen jälkeen ja toivottiin laitosmyymälää takaisin.
- Osastoilla ei ole saatavilla mitään vankeja koskevia säädöksiä.
- Romanihomeita ei ole mahdollista saada haltuun edes tapaamisen ajaksi.

8

Tarkastushavainnot ja kannanotot

8.1

Tutkintavankien osastolle sijoittaminen

Oulun vankilan vangeista noin 2/3, eli yli 50 on tutkintavankeja, mutta vankilassa on vain yksi tutkintavangeille tarkoitettu osasto. Tällainen on 8 paikkainen vanhan puolen 2. kerroksen itäpää, jolle on sijoitettu tutkintavankeja, joille on asetettu pakkokeinolain mukaisia yhteydenpitorajoituksia. Tarkastuspäivänä tällekin osastolle oli neljän tutkintavangin lisäksi sijoitettu kolme vankeusvankia ja yksi sakkovanki. Vankilan muillekin osastoille on sijoitettu sekä tutkinta- että vankeusvankeja.

Tutkintavangin sijoittamisesta vankilassa säädetään tutkintavankeuslain 3 luvun 1 §:ssä. Sen mukaan tutkintavanki on sijoitettava eri vankilaan tai eri osastolle kuin rangaistusta suorittavat vangit. Erilleen sijoittamisesta voidaan kuitenkin poiketa, jos tutkintavanki toimintoihin osallistumista varten sitä pyytää taikka jos poikkeaminen on välttämätöntä vankien, tutkintavankien tai henkilökunnan turvallisuutta uhkaavan vaaran torjumiseksi tai se on muutoin tilapäisesti tarpeen vankilan järjestyksen ylläpitämiseksi poikkeuksellisessa tilanteessa. Tutkintavanki voidaan omasta pyynnöstään sijoittaa asumaan myös 2 a §:ssä tarkoitetulle sopimusosastolle. Muutoksenhakutuomioistuimen päätöstä odottava tutkintavanki saadaan tutkintavangin suostumuksella sijoittaa samalle osastolle kuin rangaistusta suorittavat vangit, jollei sijoittaminen vaaranna tutkintavankeuden tarkoitusta. Miehet ja naiset on pidettävä eri asunto-osastoilla.

Tutkintavanki voidaan siten vain laissa säädettyjen edellytysten täytyessä sijoittaa samalle osastolle vankeusvankien kanssa. Vanhan puolen osalta on varsin ilmeistä, ettei tutkintavankien sijoittamiselle samalle osastolle vankeusvankien kanssa ole tutkintavankeuslain mukaisia edellytyksiä. Ei liene mahdollista, että kaikki tutkintavangit olisivat nimenomaan pyytäneet muuta sijoitusta toimintoihin osallistumista varten tai sijoittamiseen olisi muu laissa edellytetty peruste. Muutoksenhakutuomioistuimen päätöstä odottavat tutkintavangit voidaan heidät suostumuksellaan sijoittaa ilman erityisiä perusteitakin sijoittaa samalle osastolle vankeusvankien kanssa. Tällöinkin edellytetään kuitenkin vangin omaa, aitoa ja vapaaehtoista suostumusta. Tarkastuksella ei saatu tietoa siitä, että kuinka paljon tutkintavangeista on muutoksenhakutuomioistuimen päätöstä odottavia. Vanhan puolen osastot on määritelty sopimusosastoiksi, jolloin tutkintavanki voidaan suostumuksellaan sijoittaa samalle osastolle vankeusvangin kanssa. Tältä osin asiaa käsitellään myös seuraavassa kohdassa 7.2.

Rikosseuraamuslaitoksen maaliskuussa 2015 tekemällä tarkastuksella vankila oli vanhan puolen osalta perustellut menettelyään sillä, että pelkästään vankeusvangeille tarkoitettu osasto voisi joskus olla vajaalla käytöllä, jos vankeusvankeja ei ole riittävästi ja että kaikkia vankeusvankeja ei voida asuttaa samalle osastolle esim. vankien rikostaustan, velkojen ja vihasuhteiden vuoksi. Tarkastuskertomuksessa vankilaa kehoitettiin sijoittamaan vangit asumaan tutkintavankeuslain 3 luvun 1 §: n mukaisesti.

Vankien osastolle sijoittamisessa joudutaan ottamaan huomioon monia eri asioita ja kyseessä on hankalasta kokonaisuudesta. Tutkintavankeuslain tutkintavankien ja vankien erilleen sijoittamista koskevat säännökset vielä merkittävästi vaikeuttavat tätä ongelmaa. Vaikuttaa siltä, että vankeja osastolle sijoitettaessa ei ole ainakaan riittävästi huomioitu tutkintavankeuslain säännöksiä tutkintavangin sijoittamisesta.

Apulaisoikeusasiamies ei pidä tilannetta hyväksyttävänä. Tutkinta-vankien sijoittaminen erilleen on lainsäädännön ja myös kansainvälisten suositusten selvä lähtökohta, jonka perustana on syyttömyysolettama. Laillisuusvalvonnan näkökulmasta lakia tulee tältäkin osin noudattaa. Asia ei ilmeisesti ole ratkaistavissa ainoastaan yksittäisten vankien osastosijoituksia muuttamalla, vaan asian ratkaiseminen edellyttää suurempaa muutosta vankilan toimintatapaan vankien asuttamisessa ja toimintojen järjestämisessä. Saadusta ennakoaineistosta ilmenee, että vankilan työ- ja muutakin toimintaa on jo tällä hetkellä pyritty kehittämään niin, että se sopisi paremmin tutkintavankilaan. Asia ei ole ilmeisestikään yksin vankilan itsensä ratkaistavissa, vaan se edellyttää yhteistyötä ainakin rikosseuraamusalueen aluekeskuksen ja arviointikeskuksen kanssa, mahdollisesti myös Rikosseuraamuslaitoksen keskuhallintoyksikön kanssa.

8.2

Päihdeettömyyssitoumus toimintoihin sijoittamisen edellytyksenä

Uudella puolella vangilla on mahdollisuus varsinaiseen työtoimintaan ja työskennellä kiinteistöjen ylläpito- ja taloushuollon tehtävissä sekä puusepänteollisuudessa ja se edellyttää vangin sitoutumista päihdeettömyyteen. Uuden puolen osastoille on sijoitettu sekä vankeus- että tutkintavankeja ja siellä osastojen sellit ovat auki ympäri vuorikauden. Uudella puolella on yhteensä 25 vankipaikkaa, eli noin 30 % vankien asuinosa- ja vankipaikoista.

Vanhan puolen vangit arvostelivat tarkastuksen aikana sitä, että heillä ei ole mahdollisuutta osallistua samaan työtoimintaan kuin on järjestetty uuden puolen vangeille.

Tutkintavankeuslakiin otettiin toukokuussa 2015 säännös, joka perusteella myös tutkintavankeja voidaan sijoittaa sopimusosastolle. Tutkintavankeuslain 3 luvun 2 a §:n mukaan tutkintavangille voidaan varata mahdollisuus asua osastolla, jolla vangit sitoutuvat osallistumaan heille järjestettyyn toimintaan sekä siihen, että heidän päihdeettömyyttään valvotaan siten kuin 11 luvun 7 §:ssä säädetään, jollei tutkintavangin oikeutta yhteydenpitoon ole pakkokeinoin lain 4 luvun nojalla rajoitettu. Luvun 1 §:ään lisättiin säännös siitä, että tutkintavangin suostumuksella hänet voidaan sijoittaa vankeusvankien kanssa päihdekuntoutukseen sopimusosastolle. Hallituksen esityksessä (HE 45/2014 vp) todettiin, että tutkintavankeusaika voi olla pitkä, minkä vuoksi on ongelmallista, jos päihdekuntoutukseen tahtovaa tutkintavankia ei voida sijoittaa sopimusosastolle.

Vankeuslain voimaantullessa päihdeettömiä osastoja koskevaa sääntelyä tarkennettiin (HE 263/2004 vp) siltä osin, että vangin oli sitouduttava päihdeettömyyden ja päihdeettömyyden valvonnan lisäksi siihen toimintaan, jota osasto järjestää. Toiminta voi olla muutakin toimintaa kuin päihdehuollon kuntoutusta tai osallistumista päihdeiden käytön vähentämiseen tähtäviin toimintaohjelmiin.

Sopimusosastolle sijoittamista koskeva säännös on muotoiltu joustavaksi siinä, että osastolla järjestettävä toiminta voi siten olla muutakin kuin suoraan päihdekuntoutukseen liittyvää toimintaa. Päihdevalvonnan oppaan (2/2008) mukaan sopimusosastoja voi olla neljänlaisia, sitoumusosastoja, motivointi-osastoja, teemaosastoja ja yhteisohjoidon osastoja. Osastoista sitoumusosasto on sellainen, että siellä ei ole kuntouttavaa toimintaa. Vaikuttaa siltä, että kaikki uuden puolen neljä osastoa olisivat edellä todetun kaltaisia sitoumusosastoja.

Rikosseuraamuslaitoksen tarkastuksella vankila oli perustellut päihdeettömyyssitoumuksen edellyttämistä sillä, että puusepäntyö on luonteeltaan sellaista, että päihdesitoumus on paikallaan. Rikosseuraamuslaitoksen tarkastuskertomuksessa suositeltiin, että koska toimintaan sijoittamisen ehtona ei vankeus- tai tutkintavankeuslain mukaan voi pitää päihdeettömyyssitoumuksen antamista, tulee vankilan huolehtia siitä, että myös vanhan puolen suljetuilla osastoilla on sopivaa toimintaa.

Vankilan menettely määritellä kaikki uuden puolen osastot päihdeettömiksi osastoiksi on ongelmallinen. Ensinnäkään toimintoihin osallistumisen edellytykseksi ei voida asettaa, että vanki sitoutuu päihdeettömyyteen. Sillä seikalla, että lain muutoksella mahdollistettiin se, että sopimusosastolle sijoitetun toiminta voi olla muutakin kuin päihdekuntoutukseen suoraan liittyvää toimintaa, ei ole nähdäkseen tarkoitettu sitä, että vangin toimintaan osallistumisen edellytykseksi yleisemmin voitaisiin asettaa sitoutuminen päihdeettömyyteen. Vankilan menettely tarkoittaa käytännössä sitä, että vanki ei voi päästä avoimpiin olosuhteisiin ja varsinaiseen työtoimintaan ellei hän sitoudu antamaan virtsanäytettä pyydettyään. Erityisen ongelmalliselta tuntuu se, että tällainen edellytys asetetaan tutkintavangeille.

Vankien päihdeettömyyden tukeminen on tietenkin tärkeää. Sopimusosastoa koskevien säännösten ottamisella tutkintavankeuslakiin ei kuitenkaan liene tarkoitettu sitä, että tutkintavankiloiksi määrättyjen vankiloiden tiloista suuri osa määriteltäisiin päihdeettömäksi. Osastojen määrittelyllä sitoumusosastoiksi ei voida ratkaista tutkinta- ja vankeusvankien osastosijoituksen erillisyydestä aiheutuvaa sijoittamisen ongelmaa.

Vankeus- ja tutkintavankeuslaki mahdollistaa ja edellyttääkin sitä, että päihtymysepäilyn yhteydessä vanki voidaan velvoittaa antamaan virtsanäytteen. Päihteettömyyssitoumuksen edellyttämistä ei voida perustella vangin toiminnan luonteella tai työturvallisuudella.

Apulaisoikeusasiamies viittaa vielä 10.4.2012 asiassa dnro 377/4/12 todettuun. Tapauksessa oli kyse siitä, että tutkintavangeille annettu mahdollisuus päästä vankeusvankien kanssa työosastolle ei oikeusasiamiehen näkemyksen mukaan kuitenkaan voinut oikeuttaa tutkintavankiosaston hyvin suljettuja olosuhteita. Asiassa todettiin seuraavaa.

”Osastolle C-5 sijoitetuilla tutkintavangeilla on edellä kerrotusti mahdollisuus halutessaan osallistua toimintaan. Tältä osin Riihimäen vankila on noudattanut hyvin tutkintavankeuslakiin sisältyvää ajatusta tarjota tutkintavangeille toimintaa.

Tutkintavangeilla ei syyttömysolettamaan perustuen ole velvollisuutta osallistua työ- tai vastaavaan toimintaan. Samasta syystä heillä on oikeus olla työskentelemättä, majoittumatta tai muutoinkaan viettämättä aikaa yhdessä vankeusvankien kanssa. Jos tutkintavanki haluaa olla erillään vankeusvangeista, tämän syyttömysolettamaan perustuvan oikeuden käyttämisen seuraus ei saa olla se, että hänen olosuhteensa ovat C-5 osaston kaltaiset. Näin ollen tutkintavankien mahdollisuus toimintaan ja asumiseen vankeusvankiosastolla ei voi oikeuttaa sitä, että tähän haluttomilla tutkintavangeilla ei käytännössä ole juuri lainkaan sellin ulkopuolista aikaa tai vapaa-ajantoimintaa. Mahdollisuus sellin ulkopuolisiin toimintoihin ei voi edellyttää sitä, että tutkintavanki luopuu syyttömysolettamaan perustuvista oikeuksistaan.”

Vankilasta saadun selvityksen mukaan, jos sitoumusosastolle sijoitettu päihteettömyyteen sitoutunut vanki antaa kontrollitestissä positiivisen virtsanäytteen, asia käsitellään normaalina kurinpitoasiana ja siitä voi seurata vangille kurinpitorangaistus. Vankilan menettely asiassa on virheellinen. Vangille ei voida määrätä kurinpitorangaistusta pelkästään päihteettömyyttä koskevan ehdon rikkomisen perusteella (HE 66/1994 vp s.30). Kurinpitorangaistus voidaan määrätä ainoastaan silloin, jos virtsanäytteen pyytäminen on perustunut epäilyyn kiellettyjen aineiden käytämisestä.

8.3 Järjestyssäännöt

Järjestyssäännössä määrättävien asioiden tulee ilmetä suoraan järjestyssäännössä, eikä siinä voida viitata esimerkiksi päiväjärjestykseen. Osastojen puhelimenkäyttöaikoja koskevien määräysten tulee siten ilmetä järjestyssäännöstä.

Järjestyssäännössä on todettu osittain virheellisesti, että lapsitapaaminen on tarkoitettu ”vangin ja hänen lapsensa tapaamista varten”. Tulo-oppaassa on oikein todettu, että tapaaminen voidaan myöntää myös puolison ja avopuolison lapsen kanssa.

Järjestyssäännössä on myös varsin paljon sellaisia määräyksiä, joita on otettu vankeuslakiin ja -asetukseen vuonna 2015 voimaan tulleessa muutoksissa. Kyseisiä asioita ei ole otettu huomioon uudessa 1.9.2016 vahvistetussa järjestyssäännössä.

Vaikuttaa myös siltä, että vankiloiden järjestyssääntöjen yhdenmukaisuus on vähentynyt asioissa, joita ei voida perustella vankilakohtaisilla eroavaisuuksilla. Edellä todettuja huomioita on tehty myös Ylitornion vankilan ja Pelson vankilan järjestyssääntöjä tarkastettaessa. Sekä rikosseuraamusalueiden sisällä että niiden välillä vaikuttaa syntyneen eroavaisuutta säännösten tulkinnessa siinä, mistä asioista voidaan antaa määräyksiä vankilan järjestyssäännössä. Myös Ylitornion vankilan tarkastuspöytäkirjassa on kiinnitetty Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen sekä Rikosseuraamuslaitoksen keskuhallintoyksikön huomiota siihen, että on tarve ryhtyä toimenpiteisiin vankiloiden järjestyssääntöjen sisältöjen lain- ja yhdenmukaisuuden varmistamiseksi.

Rikosseuraamuslaitoksen internet-sivuilla on kumottu versio Oulun vankilan järjestyssäännöstä.

8.4

Vankeja koskevien säännösten saatavuus ja valvontaviranomaisten yhteystiedot

Vankeuslain 4 luvun 4 §:n mukaan vankien saatavilla on oltava kokoelma vankeja koskevista laeista, asetuksista ja muista säännöksistä.

Vankien tiedonsaantioikeuden toteutuminen edellyttää, että heillä on ensin tieto siitä, missä säädökset ovat nähtävillä tai keneltä niitä voi pyytää. Tiedon tästä olisi hyvä ilmetä tulo-oppaasta.

Asuinosastoilla yritettiin selvittää miten vartijat menettelevät, kun vanki pyytää saada edellä mainitut säännökset. Vaikutti siltä, että osastoilla ei ollut valmistauduttu kyseisten säännösten antamiseen vangeille. Tulo-oppaan mukaan kirjastossa oli luettavana Rikosseuraamuslaitoksen antamat määräykset ja ohjeet. Kyseiset määräykset ja ohjeet sisältävää kansion säännökset olivat pahasti vanhentuneita.

Säännöksessä ei nimenomaisesti kerrota, miten vankilan on meneteltävä säännösten antamisessa. Todettakoon, että Riihimäen vankilassa asia on ratkaistu osastokohtaisilla kansioilla, joissa on vankeja koskevat säännökset. Kansioden sisällön asianmukaisuus tarkastetaan kerran viikossa ja tarkastamisesta tehdään merkintä. Kansiossa on vankeuslaki, tutkintavankeuslaki, vankeudesta annettu valtioneuvoston asetus (vankeusasetus) ja tutkintavankeudesta annettu valtioneuvoston asetus, järjestys-sääntö, tulo-opas ja osaston päiväjärjestys. Vankien kohtelun ja oikeuksien kannalta merkittäviä ovat myös Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön antamat määräykset ja ohjeet. Ajantasainen kokoelma niistä tulisi olla löydettävissä ainakin vankilan kirjastosta. Hyvä toimintamalli olisi myös se, että osastojen henkilökunta tulostaisi määräyksen tai ohjeen vangin sitä pyytäessä, jos niiden kansioihin lisääminen ja ajan tasalla pitäminen on liian työlästä. Tällöin osastokohtaisten kansioden sisältöä tulisi kuitenkin täydentää luettelolla, jossa luetellaan voimassa olevat keskushallintoyksikön antamat määräykset ja ohjeet. Vankien saatavilla tulisi olla myös hallintolaki.

Vangeille annettavien säännösten ajan tasalla pitäminen vaatii epäilemättä paljon työtä. Tuntuisikin näin ollen järkevältä, että säännökset olisivat vankien saatavilla sähköisessä muodossa. Säännösten sähköinen saatavuus voitaneen tarvittaessa järjestää myös siten, että lukulaitteessa ei ole internet-yhteyttä.

Vankeuslain 4 luvun 4 §:n mukaan vangille on viipymättä hänen saavuttuaan vankilaan tiedotettava sen oloista sekä vankien oikeuksista ja velvollisuuksista. Tietoja on oltava saatavana yleisimmin käytetyillä kielillä vankilassa olevien vankien tarpeiden mukaan. Vangeista 15 eli lähes 20% on ulkomaalaisia. Vähän aikaa sitten osuus oli ilmeisesti ollut vieläkin korkeampi. Järjestyssääntö on käännetty ainoastaan Venäjäksi, tulo-oppaasta ja päiväjärjestyksiä ei ole käännetty ollenkaan vieraille kielille. Ulkomaalaisten vankien suuri määrä huomioiden olisi perusteltua, että järjestyssääntö, tulo-opas ja päiväjärjestykset olisi saatavilla vähintään englanniksi sekä tietenkin tarvittaessa muillakin käytetyillä kielillä.

Vankeuslain ja tutkintavankeuslain asettamaan velvoitteeseen antaa vangeille tietoja heidän oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan kuuluu osana se, että vangeilla on tieto niistä viranomaisista, jotka valvovat vankiloiden toimintaa. Asiasta säädetään tarkemmin vankeusasetuksen 39 §:ssä. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö on laatinut ja toimittanut vankiloihin näistä viranomaisista luettelon, jonka pitäisi olla kaikkien vankien nähtävillä esimerkiksi osastojen ilmoitustauluilla. Vankilan tulisi varmistaa, että ajantasaiset valvontaviranomaisten yhteystiedot ovat aina vankien nähtävänä kaikkien osastojen ilmoitustaululla tai jollakin muulla vastaavalla tavalla vankien saatavilla.

8.5

Ulkomaalaisten kohtelu

Keskusteluiden perusteella heidän oikeutensa vankilassa ovat täytyneet varsin hyvin ja heitä on kohdeltu säännösten edellyttämällä tavalla. Vangit olivat päässeet ulkoiluihin, suihkuun ym. Yksi vangeista oli saanut olla Skypen välityksellä yhteydessä perheeseensä ulkomaille. Vankien mukaan vankilan henkilökunta on käyttäytynyt heitä kohtaan asianmukaisesti. Yksi vangeista kertoi kuitenkin tilanteesta, jossa katsoi henkilökunnan käyttäytyneen epäasiallisesti. Vartija oli kiroillut itsekseen suomeksi tilanteesta, jossa vanki ei ollut osannut toimia oikein.

Vangit kertoivat, että keskustelu henkilökunnan kanssa tapahtuu tulkin välityksellä (joko läsnä ollen tai puhelintulkkauksena) sekä elekielellä.

Ulkomaalaisilla vangeilla ei lähtökohtaisesti ole ollut ongelmia muiden vankien kanssa. Yhdellä vangeista on kuitenkin ollut ongelmia osaston muiden vankien kanssa ja he ovat olleet aggressiivisia häntä kohtaan ja lyöneet häntä.

Kohdassa 8.17 käsitellään erikseen erillään pitorajoitusten kohteena olleen vangin tilannetta.

8.6

Tavaroiden hankkiminen

Vankeuslain 9 luvun 4 §:n mukaan vanki saa hankkia vankilan välityksellä käyttöesineitä ja tarvikkeita, joiden hallussapito on sallittua. Oulun vankilassa vangeilla on mahdollisuus kaupunkiostoihin kahden viikon välein talousmestarille toimitettavalla tilauslomakkeella. Kaupunkiostoina voi tilata esim. elektroniikkaa ja vaatteita.

Vankilasta on oma-aloitteisesti oltu yhteydessä posttiin ja sovittu menettelytavasta, jolla posti tuo vankilaan vankien tilaamat paketit. Postin tuodessa paketin vanki tuodaan tuloaulaa, jossa vanki maksukortilla maksaa lähetyksen. Postinkantaja käy vankilassa edellisenä päivänä sopimassa paketin toimittamisesta. Oulun vankilan toimintatapa on sellainen, minkä soveltuvuutta kannattaisi selvittää myös muissa vankiloissa.

Vankeusasetuksen 27 §:n mukaan vangille on kerran viikossa järjestettävä mahdollisuus ostaa elintarvikkeita ja muuta henkilökohtaiseen käyttöön soveltuvaa tavaraa laitosmyymälästä tai muulla tavoin. Vankilassa ei ole laitosmyymälää, vaan tavarat tuodaan ”pussiostoina” osastolle kerran viikossa, jossa vanki maksaa ostoksen maksukortilla.

Vankilassa aloitettiin keväällä 2016 kokeilu, jossa vankila kilpailutti elintarvikkeiden toimittajan, joka sitten toimitti tavarat vankilaan kilpaillulla hinnalla. Tämän johdosta kokeilun alussa useiden elintarvikkeiden hinnat nousivat huomattavasti. Syyskuun alusta hinnat laskivat ennalleen muiden suljettujen vankiloiden hintoihin ilmeisesti sen johdosta, että vankila osallistuu toimituskulujen maksuun. Tarkastuksen aikana vangit ottivatkin asian esille ja epäilivät hinnan laskun johtuneen tulevasta oikeusasia-miehen tarkastuksesta. Tilauslistoista ilmenee mm., että kananmunien (10 kpl) hinta oli ollut 2,30 €, kun se nyt on 0,93 €.

8.7

Valvottujen tapaamisten järjestäminen

Vankeuslain 13 luvun 1 §:n mukaan vangilla on oikeus tavata vieraita tapaamista varten varattuina aikoina niin usein kuin se vankilan järjestystä ja toimintaa haittamatta on mahdollista siten kuin luvussa säädetään. Rikosseuraamuslaitos on antanut määräyksen tapaamisten järjestämisestä (3/004/2016). Sen mukaan vangilla on lähtökohtaisesti oikeus tavata vieraita tarpeellisen valvonnan aikana. Tapaamisjärjestelyt on toteutettava siten, että ne eivät tosiasiallisesti vaikeuta tai estä tämän oikeuden toteutumista.

Vangilla on oikeus valvottuun tapaamiseen. Vankiloissa on perinteisesti järjestetty valvottuja tapaamisia sekä lauantaisin että sunnuntaisin. Osassa vankiloissa on siirrytty valvottujen tapaamiseen järjestämiseen vain yhtenä päivänä viikossa. Asiaa ei ole pitänyt suotavana, mutta toisaalta ei myöskään lainvastaisena edellyttäen, että vangilla on riittävän hyvät tosiasialliset mahdollisuudet vierailijoiden tapaamiseen.

Oulun vankilan järjestyssäännön mukaan valvottuja tapaamisia järjestetään ainoastaan sunnuntaisin klo 8.15-14.00. Tapaamistilassa voi samaan aikaan olla neljä vankia tapaajineen. Vangilla voi olla enintään yksi tapaamiskerta päivässä ja yhdellä kertaa vanki voi tavata kahta aikuista tapaaja ja kahta alle 18-vuotiasta lasta. Tarkastuksen yhteydessä eräs vanki kertoi, että hänen yrittäessä keskiviikkona varata tapaamista, kun tapaaminen pitää varata viimeistään torstaihin klo 16 mennessä, kaikki tapaamis-

ajat oli jo varattu. Tarkastuksella selvitetiin pistokokeena valvottujen tapaamisten varaamistilanne viikosten viikkojen ajalta. Yhden sunnuntain kohdalla kaikki vuorot olivat varattuja, muiden kohdalla oli jonkin verran vapaita aikoja. Varaamatta jääneet vuorot keskittyivät aamun ensimmäisiin vuoroihin.

Apulaisoikeusasiamies otti vastaavan kaltaiseen kysymykseen kantaa Pelson vankilaa koskevassa päätöksessään (1246/4/15). Pelson vankilan järjestyssäännön mukaan valvottuja tapaamisia järjestetään sunnuntaisin sekä arkipyhinä kello 9–14 välisenä aikana. Järjestyssäännön mukaan vangilla voi olla enintään yksi tapaamiskerta päivässä ja tapaajia voi olla kerrallaan enintään kaksi aikuista ja kaksi lasta.

”Lähtökohtaisesti tavoitteena tulee olla mahdollisuus valvottuun tapaamiseen viikonlopun molempina päivinä. Pelson vankilan mukaan vankila kykenee edelleen tarjoamaan viikoittaisen tapaamisajan jokaiselle vangille. Asiassa olennaista on kuitenkin se, kykeneekö vangin tapaaja saapumaan tapaamiseen, jos siihen on vain yksi mahdollisuus viikossa. Niissä tilanteissa, joissa vangin tapaajalla ei perustelusta syystä, esimerkiksi työ-, liikenneyhteys- tai muiden syiden vuoksi, ole mahdollisuutta saapua tapaamisiin niille varattuina aikoina, vankilan tulee suhtautua myönteisesti tapaamisen järjestämiseen muuna ajankohtana. Pidän vaihtoehtoisista tapaamismahdollisuudesta koskevaa järjestelyä mainituissa tilanteissa ehdottoman tarpeellisena. Tapaamisten osalta on muutoinkin syytä joustoon erityisesti pitkän matkan takaa tulevien tapaajien osalta. Vankien tulee luonnollisesti olla tietoisia siitä, että tapaamisajoista voidaan tarvittaessa joustaa.

Kun tapaaminen on mahdollista vain yhtenä päivänä viikossa ja kun tapaajamäärä on rajoitettu kahteen aikuiseseen ja kahteen lapseen, voi joidenkin vankien oikeus tapaamiseen kaventua huomattavasti. Jos vangille ei myönnetä poistumislupia tai mahdollisuutta erilliseen lapsen tapaamiseen tai valvomattomaan tapaamiseen, mutta häntä haluaisivat käydä tapaamassa esimerkiksi puoliso, lapset, vanhemmat, sisarukset ja jotkut ystävät, ei sallitulla viikoittaisella tapaajamäärällä mielestäni enää toteudu tavoite edistää vangin sijoittumista yhteiskuntaan auttamalla häntä ylläpitämään läheisiä ihmissuhteita. Perheenjäsenten kyseessä olleessa rajoittaminen on ongelmallinen myös perhe-elämän suojan kannalta. Kuten jo aiemmassa laillisuusvalvontakäytännössä on todettu, suljetuissa vankiloissa tulisi järjestää mahdollisuus valvottuun tapaamiseen siten, että vangin koko perhe voi viikoittain osallistua siihen.

Pelson vankilan selvityksestä ei käy ilmi eikä tiedossani muutoinkaan ole, onko perustellusta syystä estyneenä olleelle tapaajalle järjestetty vaihtoehtoinen tapaamismahdollisuus ja miten vangeille ehkä on tiedotettu tästä mahdollisuudesta. Tiedossani ei myöskään ole, onko tapaamisten supistaminen ja tapaajamäärän rajoitus aiheuttanut ongelmia esimerkiksi sellaisille perheille, joissa on enemmän kuin kaksi lasta. Selvityksessä ei ollut arvioitu vankien yhteyksiä vankilan ulkopuolelle kokonaisuutena eikä tapaajamääriä ennen ja jälkeen muutoksen. Käytettävissäni olevien tietojen perusteella pidän kuitenkin mahdollisena, että tapaamisten rajoittaminen voi joidenkin vankien kohdalla johtaa tilanteeseen, joka on vastoin Euroopan ihmisoikeussopimuksen ja perustuslain sekä vankeuslain viranomaisille asettamaa velvoitetta turvata perhe-elämää.”

Tapaamisjärjestelyt on toteutettava siten, että ne eivät tosiasiallisesti vaikeuta tai estä vangin oikeuden toteutumista tavata vieraitaan. Edellä todetun perusteella on ilmennyt perusteita epäillä, että nykyisen järjestyssäännön määräyksillä vankien oikeus tavata vieraita ei välttämättä toteudu laissa edellytetyllä tavalla.

Vankeuslain 13 luvun 2 §:n mukaan teknisellä laitteella tapahtuvasta valvonnasta on asianmukaisella tavalla ilmoitettava vangille ja tapaajalle. Valvotussa tapaamistilassa ei ollut ilmoitusta siitä, että tilassa on kameravalvonta.

Rikosseuraamuslaitoksen internet-sivuilla on myös virheellistä tietoa tapaamisajoista. Sen mukaan vankien vierailuaika on viikonloppuisin klo 9.00-13.30.

8.8 Asiamiehen tapaamistilat

Asiamiehen tapaamiseen olosuhteista ja valvonnasta säädetään tutkintavankeuslain 9 luvun 4 §:ssä ja vankeuslain 13 luvun 6 §:ssä.

Säännösten mukaan tapaamista voidaan valvoa, jos se on välttämätöntä vankilan järjestyksen tai turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka jos vanki tai asiamies sitä nimenomaisesti pyytää. Valvonta suoritetaan näköyhteyden tai teknisen laitteen avulla vangin ja asiamiehen välistä keskustelua kuulematta ja tallentamatta. Tapaaminen voidaan tarvittaessa järjestää myös tilassa, jossa vangin ja asiamiehen välissä on rakenteellisia esteitä. Tapaamisen valvonnasta on ennen valvonnan aloittamista ilmoitettava vangille ja hänen asiamiehelleen.

Aulassa olevassa läpinäkyvässä tapaamistilassa on asiamiehen ja vangin välissä rakenteellisena esteenä läpinäkyvä muovinen seinä ja vartijoiden kopista on näkyvyys tilaan. Aulan tapaamistilassa on ongelmana myös se, että keskustelut kuuluivat hyvin käytävään tilan ulkopuolelle. Tilaan kohdistuu myös kameravalvonta. Myös yhdessä toisessa asiamiehen tapaamiseen käytetyssä tilassa on kameravalvonta. Tapaamisten järjestämisessä kyseisissä tiloissa on siten kyse tapaamisen järjestämisestä valvottuna. Tapaamistilaa voidaan siten käyttää normaaleissa valvomattomissa asiamiehen tapaamisissa ainoastaan silloin, jos vanki tai asiamies sitä nimenomaisesti pyytää.

Asiamiehen tapaaminen on pääsääntöisesti täysin valvoton. Se, että vankilan asiamiehen tapamiseen käytetyistä kolmesta tilasta kaksi on valvottuja tiloja, tuntuu siitä näkökulmasta kummalliselta. Tuntuisi perustellulta selvittää onko tapaamisiin käytetyssä hallintokerroksen päädyssä olevassa asiomistilassa mahdollista saada kamaravalvonta pois päältä siten, että myös asiamies voi varmistua siitä, että kameravalvonta ei ole päällä tapaamisen aikana.

Silloin kun asiamiehen tapaaminen järjestetään tiloissa, joihin kohdistuu valvontaa, tapaamisen valvonnasta on ennen valvonnan aloittamista ilmoitettava vangille ja hänen asiamiehelleen. Vankilan tulee siten ilmoittaa heille asiasta. Tapaamista ei voida myöskään järjestää kyseisissä tiloissa, jollei vanki tai asiamies sitä nimenomaisesti pyydä, ellei valvonnan edellytykset poikkeuksellisesti täyty.

8.9

Ulkoiluolosuhteet

Vankilassa on kolme ulkoilualueita, kaksi osastokohtaista (200 ja 300 neliötä ja yksi suurempi ulkoilualue (440 neliötä). Laissa ei ole säädetty vankilan ulkoilualueen koosta. Rikosseuraamuslaitoksen vankilasuunnitteluohjeiden (30.6.2011) mukaan ulkoilualueilla on katoksia sekä tuoleja ja penkkejä. Osastokohtaisen ulkoilualueen ohjeellinen tilantarve on 30 neliötä/henkilö). Euroopan neuvoston vankilasäännöissä todetaan ulkoilun osalta, että jokaiselle vangille on tarjottava mahdollisuus harrastaa vähintään tunnin ajan liikuntaa joka päivä ulkoilussa.

Vanhan puolen 1. ja 3. kerroksen osastot ulkoilevat tällä hetkellä vastaanotto-osaston 200 neliön ulkoilupihalla. Enimmillään ulkoilussa voi tällöin olla 16 vankia ja vankilasuunnitteluohjeen mukaisen ulkoilutilan pitäisi tällöin olla 480 neliötä. Ulkoilualueen pitäisi siten olla lähes 2 ½ nykyistä suurempi täyttääkseen ohjeistuksen. Tilanahtaus estää myös käytännössä liikunnan harrastamisen ulkoilun aikana.

Tarkastuksen aikana ilmeni, että aikaisemmin vanhan puolen 1. ja 3. kerroksen osastot vangit ulkoilivat isolla ulkoilualueella (440 neliötä), minkä koko on lähellä edellä mainittua suositusta. Vankilan selvityksen mukaan osastojen päiväjärjestyksiä on onnistuttu muuttamaan siten, että isolla pihalla ei ole enää järjestetä ulkoiluja, vaan vankien kuljetukset tehdään ison ulkoilutilan kautta. Syynä kuljetusten siirrolle ison ulkoilupihan kautta tehtäväksi oli poliisin toive siitä, ettei heidän tarvitsisi ottaa riskiä vangin kar kaamisesta, joka aiheutuu siitä, kun vanki päästetään ulos autosta muurien ulkopuolella. Onko tämä kuitenkin riittävän hyvä syy olla käyttämättä isoa ulkoilutilaa ulkoiluihin, kun sen seurauksena vangit joutuvat ulkoilemaan osastoittain osastokohtaisilla ulkoilutiloilla? Vastaanotto-osaston ulkoilutilaa ei voida pitää asianmukaisena 16 vangin ulkoilun järjestämiseen samanaikaisesti.

Erillään pidettäviä varten on oma ulkoilutila, jonka koko on noin 55 neliötä. Tila on betonilaatikko, jonka päällä on läpinäkymätön katos, jonka reunoilta näkee vähän taivasta. Ulkoilutila on erittäin karu eikä siellä varusteita kuten penkkiä tai kuntolaitteita. Vanki ei myöskään saa tupakoida ulkoilun aikana, koska ulkoilutilasta johtaa ilmastointi huoneeseen, jossa on huumekoira.

Rikosseuraamuslaitoksen vankilasuunnitteluohjeen mukaan erillään ulkoilevien vankien ulkoilutilan tulee erota luonteeltaan kylmästä sisätilasta ja sen koko on vähintään 70 neliötä. Tilat tulee pyrkiä tekemään mahdollisimman valoisiksi ja näkymä tiloista suunnitellaan niin, että tilan vaikutelma on avara. Jos vankila sijaitsee runsaslumisella alueella, voi piha olla kokonaan tai osittain katettu. Vähintään 50 % katteesta on valokatetta tai verkotettua osaa.

Erillään ulkoilevien ulkoilutila ei ole siten ollenkaan suunnitteluohjeen mukainen ja ulkoilutilaa on pidettävä olosuhteiltaan erittäin epätydyttävänä. Ulkoilutila on kokonaan umpinaisesti katettu betonikaukalo, josta ei ole näkymää ulos. Vaikuttaa siltä, että Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön ei ole oltu yhteydessä ulkoilutilaa suunniteltaessa.

Ulkoilualue on siten pinta-alaltaan liian pieni ja olosuhteiltaan muutoinkin kelvoton. Vangilla tulee myös olla muu mahdollisuus harrastaa liikuntaa, jos ulkoileminen pienellä erillispihalla kestää muutamaa päivää kauempaa. Ylipäätään pieniä pihvoja ei ole pidetty soveltuvina pidempään kuin muutaman päivän käyttöön.

Vankeuslaki mahdollistaa tupakoinnin kieltämisen vankien asuintiloissa, mikäli vangille järjestetään mahdollisuus tupakointiin varuissa tiloissa tai muulla tavoin. Vankeuslaissa ei ole säännöstä, joka mahdollistaisi tupakoinnin yleisen kieltämisen ulkoilun aikana. Vankila voi kieltää tupakoinnin tietyillä alueilla ulkoilutilaa esim. ilmastointiin vedoten, mutta tupakointia ei voida kieltää koko ulkoilualueella.

Ulkoilualueilla ei ollut varsinaisia sadekatosta tai penkkejä. Ison ulkoilupihan oven edessä on portaikkoa suojaava pieni katos, johon pääsee sateella suojaan. Apulaisoikeusasiamies on päätöksessään (5.11.2015, dnro 4570/4/14) ottanut kantaa ulkoiluolosuhteisiin koskien mm. Oulun vankilaa. Päätöksessä todetaan, että vankilan tulee edistää vankien mahdollisuutta ulkoilla sään sitä estämättä ja yhdyttään CPT:n suositukseen, että vangeilla tulee olla mahdollisuus suojautua huonolta säältä. CPT on jo pitkään säännönmukaisesti suositellut maakohtaisissa tarkastusraporteissaan, että vankien ulkoilualueilla tulee olla sadekatos.

Vankilasta saadun selvityksen mukaan apulaisoikeusasiamiehen päätöksen mukaisesti vastaanotto-osaston ulkoilupihalle on tehty suunnitelma sadesuojasta ja penkeistä, mutta sitä ei ole vielä toteutettu. Rakentamista on hidastanut se, että Senaatti-kiinteistön täytyy olla mukana suunnittelussa ja investointeihin käytettävissä olevat rahat.

Päätöksessä viitataan myös aikaisempaan päätökseen, jossa todettiin, että olisi perusteltua antaa vankien käyttöön asianmukaiset sadevarusteet ulkoilun ajaksi. Varsinkin, jos vankilan ulkoilualueella ei ole riittävän suurta katettua tilaa, vangille annettavaan asianmukaiseen vaatetukseen kuuluu myös sateelta suojaavat varusteet. Rikosseuraamuslaitoksen laitosvaatetusta koskevan määräyksen (1/004/2016) mukaan vankila hankkii tarvittavat sadevaatteet vankien yhteiskäyttöön ulkoilua varten. Vankilasta saadun tiedon mukaan vangeille ei ole hankittu sadevaatteita. Todettakoon, että esim. Riihimäen ja Turun vankilaan vangeille on tilattu sadevaatteita ulkoilua varten.

8.10

Vanhan puolen ovien muodostama turvallisuusriski

Sisäänpäin aukeavat sellien ovat riski laitosturvallisuudelle, kuten kappaleessa 5 tarkemmin kerrotaan.

8.11

Naisvankien saunomismahdollisuus

Tarkastajien saamien tietojen mukaan uuden puolen toiselle naisosastolle sijoitetuilla vangeilla ei ole mahdollisuutta käyttää osastonsa pesuhuoneen yhteydessä olevaa saunaa. Apulaisoikeusasiamies on ottanut kantaa vankien saunomismahdollisuuteen muun muassa ratkaisussa 15.12.2015 (dnro 4841/4/15), jossa hän totesi pitävänsä vankien yhdenvertaisen kohtelun näkökulmasta kritiikille alttiina sitä, että osalla vangeista ei ollut mahdollisuutta viikoittaiseen saunavuoroon. Hän perusteli kantaansa seuraavasti.

”Viikoittaisesta saunomismahdollisuudesta ei säädetty rikosseuraamusalaa koskevissa oikeusohjeissa. Sen sijaan suomalaisen kulttuuriin liittyvänä pitkäaikaisena perinteenä ja myös nykyisellään muun muassa vankiloissa ja puolustusvoimissa viikoittaista saunavuoroa voidaan edelleen pitää vakiintuneena osana viikko-ohjelmaa. Kantelukirjeessä ja selvityksessä kerrotun perusteella suljetun osaston vangeilla lienee mahdollisuus saunomiseen ylipäänsä, joskaan ei joka viikko. Koska Köyliön vankilaosaston kohdalla on kyse samaan yksikköön ja fyysisesti myös samaan rakkennukseen, joskin valvonnallisesti eri tasoille osastoille sijoitetuista vangeista, näkisin, että vankien yhdenvertaisen kohtelun kannalta olisi suotavaa, että vankilassa ja rikosseuraamusalueella pohdittaisiin, miten suljetun osaston vangeille pystyttäisiin tarjoamaan mahdollisuus viikoittaiseen saunavuoroon.”

8.13

Lehtien ja kirjojen saatavuus

Vangit ottivat keskusteluissa esiin vankilaan tilattavien sanomalehtien vähäisen määrän, mistä seuraa, ettei päivän lehteä useinkaan saa luettavaksi tuoreeltaan. Tarkastajien huomioita kiinnitti kirjaston niukkahko ja vanhalta vaikuttava kirjavalikoima ja lehtilukusalin suppea, lähinnä joistakin ilmaisjakelulehdistä koostuva valikoima.

Apulaisoikeusasiamies kiinnittää vankilan huomiota siihen, että vankeuslain 11 luvun 6 §:n 1 momentin mukaan vangille on varattava tilaisuus seurata televisio- ja radio-ohjelmia ja sanomalehtiä sekä hankkia omalla kustannuksellaan aikakauslehtiä ja kirjallisuutta. Vankilalla on myös velvollisuus tarjota vangeille kirjastopalveluja. Vankeuslain 11 luvun 4 §:n 1 momentin mukaan vankilassa on oltava kirjasto tai vangeille tulee järjestää mahdollisuus käyttää yleisiä kirjastopalveluja. Vankilan kirjaston on toimitettava yhteistyössä yleisten kirjastojen kanssa ja sen toiminnan tulee vastata yleisten kirjastojen toimintaperiaatteita. Vankeuslain 1 luvun 3 §:n mukaan vankilan olot on järjestettävä niin pitkälle kuin mahdollista vastaamaan yhteiskunnassa vallitsevia elinoloja. Oikeudessa tiedotusvälineiden seuraamiseen ja kirjaston käyttöön on viime kädessä kyse perusoikeutena turvatusta sananvapaudesta, johon kuuluu myös oikeus vastaanottaa tietoja ja mielipiteitä.

Tarkastuksen aikana ei selvitetty, onko ulkomaalaisten vankien seurattavissa tv- ja radiokanavia jollakin heidän ymmärtämällään kielellä. Kun ulkomaalaisten vankien osuus on tätä nykyä varsin suuri, vankilan tulee huolehtia myös heidän mahdollisuudestaan seurata televisio ja radio-ohjelmia. Kirjaston valikoimaa tulee ajoittain täydentää uudella kirjallisuudella tai järjestää vangeille toimiva kaukolainausmahdollisuus. Myös kirjaston osalta on otettava huomioon ulkomaalaisten vankien tarpeet heidän kielitaitonsa mukaan.

8.14

Tulo-oppaan tiedot tutkintavankien poistumisluvista

Apulaisoikeusasiamies kiinnittää vankilan huomiota siihen, mitä kohdassa 6 on todettu tutkintavankien poistumislupia koskevasta tulo-oppaan tekstistä.

8.15

Romanihameet

Tarkastuksella käytyjen keskustelujen perusteella vaikutti siltä, ettei naisvangeille ole halutessaan mahdollisuutta saada romanihametta tapaamisessa käytettäväksi.

Rikosseuraamuslaitoksen vankeja ja yhdyskuntaseuraamusasiakkaita koskeva yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma tuli voimaan 16.2.2015. Siinä todetaan, että ”etniset seikat on pyrittävä ottamaan huomioon päätettäessä vangin oikeudesta käyttää omia vaatteitaan suljetussa vankilassa. Vangeille pitäisi sallia etnisten asujen käyttäminen mahdollisuuksien mukaan. Esimerkiksi romaninaisille voidaan antaa lupa käyttää hameitaan ja romanimiehille tummia housuja mm. kirkossa ja tapaamisissa. Vangille on suljetuissa vankiloissa oltava mahdollisuus järjestää etukäteen esimerkiksi tapaamista varten omat vaatteet, jotka voidaan vaihtaa tapaamisen ajaksi”.

Apulaisoikeusasiamiehen päätöksessä (5058/4/13) on katsottu, että vangeilla tuli halutessaan olla mahdollisuus käyttää omia vaatteitaan tapaamisissa. Apulaisoikeusasiamies kiinnittää Mikkelin vankilan huomiota tähän ja edellä mainittuun ratkaisuun, jossa hän on todennut muun muassa seuraavaa.

”Vaatimus vankivaatteiden käyttämisestä lapsitapaamisessa on ongelmallinen. Vankeuslain 7 luvun 2 §:n mukaan omien vaatteiden käytön rajoittaminen edellyttää vankilan järjestyksen tai valvonnan taikka työturvallisuuden vaatimaa syytä. Selvityksessä ei ole esitetty, miksi tapaamisessa käytettävien vaatteiden tulisi olla vankivaatteita. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkökin on todennut lausunnossaan, että koska kyse on lapsen kanssa järjestettävästä tapaamisesta, hienotunteisuussyistä ja lapsen etua ajatellen vangilla tulee olla mahdollisuus järjestää etukäteen tapaamista varten omat vaatteet, jotka tämä voi vaihtaa tapaamisen ajaksi. Nähdäkseni vaatteiden vaihdon tarkoituksen, eli kiellettyjen aineiden ja esineiden vankilan osastolle kulkeutumisen estämisen, kannalta ei ole perusteita edellyttää, että tapaamisessa käytettävät vaatteet ovat vankivaatteita. Tapaamisessa käytettävien vaatteiden tarkastamisen kannalta ei voine olla merkitystä sillä, ovatko ne vankivaatteet vai vangin omat vaatteet. Vangin omat, hänen riisumansa vaatteet voidaan tapaamisen jälkeen tarkastaa siinä kuin vankivaatteetkin.

Tiedossani ei muidenkaan kuin valvottujen lapsitapaamisten osalta ole perusteita vaatia vankivaatteiden käyttöä. Kiellettyjen aineiden ja esineiden kulkeutumisen estäminen vankilan osastoille ei edellytä, että tapaamisissa käytetään vankivaatetusta, kun vangin omakin vaatetus on tarkastettavissa tapaamisen jälkeen.”

8.16

Sellin ulkopuolinen aika, toiminnot ja vapaa-ajantoiminnot

Sellin ulkopuolella vietettävän ajan vähäisyys sekä se, ettei kaikille vangeille ole tarjota mahdollisuutta vankeuslain 8 luvussa ja tutkintavankeuslain 4 luvussa tarkoitettuun toimintaan ja että myös vapaa-ajan toimintojen määrä voi olla vähäinen, on yleinen ongelma vankiloissa. Oulun vankilan osalta ei ole tarkastuksen yhteydessä käyty yksityiskohtaisesti läpi, kuinka pitkiä aikoja kunkin osaston vangit joutuvat viettämään selleihinsä suljettuina. Asia ei myöskään täysin selviä päiväjärjestyksistä, varsinkin kun ne eivät vankilan ilmoittaman mukaan sisällä virkamiesten järjestämää ohjattua toimintaa. Oulun vankilasta ennakoita pyydettyssä aineistossa on kerrottu seuraavaa.

”Osastoilla järjestetään ohjaajien tai muiden virkamiesten valvonnassa erilaista pienimuotoista ohjelmaa, kuten ruuanlaittoa, piirtämistä tai lautapeliä pelaamista. Vankilan ohjaajan ja pastorin toimesta vangeille järjestetään musiikkitoimintaa erillisessä tilassa. Ulkopuolisten toimijoiden, kuten Martat, avulla on myös pystytty järjestämään vangeille aktiivista toimintaa. Naisvangeille järjestetään vankilan oman henkilökunnan toimesta erikseen ohjelmaa mm. kauneudenhoitoon ja terveellisiin elämän tapoihin liittyen. Näillä toimilla vankien toimintaa saadaan lisättyä silloin, kun osastot olisivat muutoin suljettuina ja vangit selleissään. Osastoilla tapahtuva toiminta ilmoitetaan vangeille viikoittain. Ohjaajaresurssin lisääminen syksyllä 2016 on mahdollistanut toimintojen järjestämisen yhä useammalla vangilla ja erityisesti tutkinnallisista syistä erillään pidettäville vangeille. Olemme voineet lisätä aikaa, jolloin sellien ovet ovat auki. Virkamiesten järjestämä ohjattu toiminta ei näy päiväjärjestyksissä, vaan erillisessä osaston viikko-ohjelmassa.”

Huolimatta tästä positiivisesta kehityksestä ja vankilan pyrkimyksestä lisätä sellin ulkopuolista aikaa, päiväjärjestyksen sekä tarkastuksen aikana saatujen tietojen ja havaintojen perusteella vaikuttaa siltä, että osa vangeista on edelleen varsin suljetuissa olosuhteissa. Asiasta jätettiin tarkastajille myös osastoita itä 3 koskeva kantelu.

Apulaisoikeusasiamies on käsitellyt sellin ulkopuolisen ajan vähäisyyden ongelmaa laajasti omaan aloitteeseen antamassaan ratkaisussa (päätös 24.6.2015, dnro 1901/2/11). Ratkaisu on luettavissa eduskunnan oikeusasiamiehen internet-sivuilta www.oikeusasiamies.fi. Apulaisoikeusasiamies viittaa tässä ratkaisussa toteamaansa.

Oikeusasiamies Jääskeläinen on ratkaisussaan (päätös 28.5.2012, dnro 3787/4/10) ottanut kantaa tutkintavangin kohteluun ja toimintamahdollisuuksiin Oulun vankilassa tilanteessa, jossa käräjäoikeus oli asettanut rajoituksia yhteydenpidolle. Myös tämä ratkaisu on luettavissa eduskunnan oikeusasiamiehen internet-sivuilta. Apulaisoikeusasiamies korostaa erityisesti seuraavia kohtia tästä ratkaisusta.

"Tutkintavankeuslaki edellyttää tutkintavankien ihmisarvoista kohtelua. Tutkintavankeuslain ehdoton lähtökohta on, että tutkintavangin oikeuksia ei saa rajoittaa enempää kuin tutkintavankeuden tarkoitus, tutkintavankeudessa pitämisen varmuus ja vankilan järjestyksen säilyminen välttämättä vaativat. Mielekkään toiminnan puute ja oleminen selliin suljettuna lähes vuorokaudet ympäriinsä on henkisesti raskasta. Kantelijan tapauksessa myös fyysisen kunnon ylläpitäminen on saattanut olla vaikeaa, koska hänellä ei päivittäisen ulkoilun lisäksi ole ollut muita liikuntamahdollisuuksia.

- - -

Kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun taikka rangaistuksen estämiseksi toimiva eurooppalainen komitea (CPT) on toistuvasti korostanut, että tutkintavankien tulee voida viettää kohtuullinen aika päivästä, vähintään kahdeksan tuntia, sellinsä ulkopuolella vaihtele-assa ja mielekkäässä toiminnassa (The CPT standards, "Substantive" sections of the CPT's General Reports, October 2006, s. 17).

CPT on korostanut tutkintavankien toimintamahdollisuuksia siinäkin tapauksessa, että heihin on kohdistunut tuomioistuimen määräämiä yhteydenpitorajoituksia."

CPT on viimeisimmän Suomean tekemänsä tarkastuskäynnin (22.9. – 2.10.2014) perusteella toistanut suosituksensa, että tuomioistuimen eristettäviksi määräämille vangeille tulee tarjota mahdollisuus tarkoituksenmukaiseen toimintaan¹.

Apulaisoikeusasiamies saattaa edellä toteamansa Oulun vankilan, Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen aluekeskuksen sekä Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön tietoon. Lisäksi hän haluaa kiinnittää huomiota siihen, että tilanne voi olla moitittava ja olosuhteet ihmisarvoisen kohtelun kannalta ongelmalliset, vaikka vankilalla ei olisi esimerkiksi resurssisyistä ollut mahdollisuutta järjestää yksilöllistä työ- ja virketoimintaa. Huono kohtelu voi toteutua, vaikka se ei millään tavoin olisi ollut vankilan taholta tarkoituksellista. Tällöin on koko hallinnonalan asia ryhtyä toimenpiteisiin tilanteen parantamiseksi.

8.17

Erillään pitorajoitusten kohteena oleva vanki

Kuten kohdassa 6 on todettu, yksi tutkintavanki oli jouduttu pitämään jo useita kuukausia täysin erillään muista vangeista. Tarkastajat kävivät tapaamassa häntä. Havainnoista ja apulaisoikeusasiamiehen kannanotosta hänen osaltaan on laadittu erillinen pöytäkirja (asianhallinnan asiakirja numero 12). Pöytäkirja ei ole julkinen.

¹ As to the regime applicable to male prisoners segregated by court order, it had not changed since the 2008 visit and remained extremely restrictive. The only possibility to get out of their cell and to associate with other inmates was outdoor exercise of one hour per day, which took place in small groups in three exercise yards located on the roof of the main prisoner accommodation building.

The delegation's interviews with segregated remand prisoners gave rise to serious concerns as to the possible impact of continued segregation on the inmates' mental health and well-being. It is noteworthy that one of the remand prisoners interviewed, who had been segregated for over 10 months and did not know how long segregation would still continue, had recently attempted suicide. The CPT reiterates its recommendations that the Finnish authorities take resolute action to provide prisoners subjected to judicially-ordered segregation with access to purposeful activities, in order to counteract the negative effects of their being placed in conditions akin to solitary confinement. (CPT/Inf (2015) 25)

Tuomioistuimen päätöksellä eristettyinä olleisiin miespuolisiin vankeihin sovellettu päiväjärjestys ei ollut muuttunut vuoden 2008 käynnin jälkeen ja oli erittäin rajoittava. Ainoa mahdollisuus päästä ulos sellistä ja seurustella muiden vankien kanssa oli yhden tunnin päivittäinen ulkoilu, joka tapahtui pienissä ryhmissä kolmella ulkoilualueella, jotka sijaitsivat vankilan pääasuinrakennuksen katolla.

Valtuuskunnan haastattelut eristettyjen tutkintavankien kanssa herättivät vakavaa huolta siitä, miten pitkäaikainen eristys mahdollisesti vaikuttaa vankien mielenterveyteen ja hyvinvointiin. On huomionarvoista, että yksi haastateltu tutkintavanki, joka oli ollut eristettynä yli 10 kuukautta eikä tiennyt, kuinka kauan eristys vielä jatkuisi, oli hiljattain yrittänyt itsemurhaa. CPT toistaa suosituksensa, että Suomen viranomaiset ryhtyvät määrätietoisin toimenpiteisiin tarjotakseen tuomioistuimen eristettäviksi määräämille vangeille mahdollisuuden tarkoituksenmukaiseen toimintaan, joka toimisi vastapainona niille kielteisille vaikutuksille, joita aiheutuu heidän sijoittamisestaan yksinäisyysrangaistusta muistuttaviin oloihin. (Oikeusministeriön teettämä epävirallinen käännös)

8.18

Virtsanäytteen pyytäminen sijoittelussa olevilta vangeilta

Tarkastuksella käydyn keskustelun perusteella tuli sellainen käsitys, että kaikilta sijoitteluun saapuvilta vangeilta pyydetään automaattisesti virtsanäyte.

Vankeuslain 16 luvun 7 §:n päihteettömyyden valvontaa koskevaa säännöstä muutettiin toukokuussa 2015 siten, että suoraan lain perusteella säännöksessä mainittujen lupien ja avolaitokseen sijoittamisen ehtona on päihdetestin antaminen. Aikaisemmin säännös oli muotoiltu siten, että tällaisen luvan ehdoksi voidaan asettaa päihdetestin antaminen. Muutos selkeytti sitä, että päihdetesti voidaan pyytää ennen varsinaisen lupapäätöksen tekemistä heti sen jälkeen, kun vanki on jättänyt lupahakemuksen. Sijoitteluun saapuvilta vangilta voidaan siten pyytää päihdetesti, mikäli hän on ilmoittanut haluavansa avolaitokseen. Vangille tulee luonnollisesti hänelle avolaitokseen hakemisen mahdollisuudesta kerrottaessa kertoa myös, että avolaitokseen sijoittamiseen liittyy päihteettömyys ja velvollisuus antaa virtsanäyte pyydettyä. Säännökset eivät mahdollista virtsanäytteen pyytämistä pelkästään sillä perusteella, että vanki on sijoittelussa.

8.19

Postinjakaminen

Vankeusasetuksen 37 §:n mukaan kirjeet ja muut postilähetykset on tarkastettava ja toimitettava eteenpäin niin pian kuin tarkastuksen viemä aika huomioon ottaen on mahdollista. Vankien mukaan postin kulku ei toimi ja posti saatetaan jakaa 2-3 kertaa viikossa tai harvemmin. Loppukeskustellussa ei kiistetty vankien kertomaan.

8.20

Tutkintavankien asuttaminen vastaanotto-osastolla

Niin sanotussa maakerrassa sijaitsevalla vastaanotto-osastolla, joka on tarkoitettu vankilassa tilapäisestä käymässä oleville vangeille, ja jossa sijaitsevat myös yksinäisyysrangaistuksen täytäntöönpanoon sekä tarkkailun ja eristämistarkkailuun tarkoitetut sellit, asutetaan myös tutkintavankeja.

Tarkastajien pyytämien tietojen mukaan osastolle oli tarkastuspäivänä sijoitettu asumaan neljä tutkintavankia, joista kolme oli saapunut vankilaan 19.9.2016 ja yksi 31.8.2016 ja ollut maakerrassa siitä lähtien. Lisäksi vankilassa edelleen olevia, mutta sittemmin muille osastoille siirrettyjä tutkintavankeja oli asunut maakerrassa ainakin seuraavasti:

- 10.5.–23.6.2016
- 11.5.–22.7.2016
- 22.6.–7.7.2016
- 20.7.–20.8.2016
- 19.9.–22.9.2016
- 21.9.–22.9.2016

Syy maakertaan sijoittamiselle on ilmeisesti tarve noudattaa tuomioistuimen tutkintavangille määräämiä yhteydenpitorajoituksia. Tilanne on ongelmallinen. Matkaselliosastolla asuttaminen Oulun vankilassa on ollut aiemmin esillä ainakin kantelussa dnro 3787/4/10 (päätös 28.5.2012), jossa oikeusasiamies Petri Jääskeläinen on todennut seuraavaa.

”Kantelija on ollut neljän kuukauden ajan vankilan vastaanotto-osastolla. Asiassa ei ole selvitetty, millaiset asuinolosuhteet Oulun vankilan vastaanotto-osastolla on. Laillisuusvalvonnassa on vakiintuneesti katsottu, ettei vankeja tule sijoittaa asumaan sellisiin, jotka on tarkoitettu vain lyhytaikaiseen sijoittamiseen tietyssä tarkoituksessa ja tietyissä tilanteissa, esimerkiksi eristysosastolle tai niin sanotulle matkaselliosastolle, koska nämä tilat ja osastot eivät yleensä kalustukseltaan, muulta varustukseltaan ja toiminnoltaan vastaa sitä, mihin tutkintavangeilla ja vangeilla lainsäädännön mukaan on oikeus. Tutkintavangeilla ja vangeilla tulisi asuinsellissään olla muun muassa normaali sellikalustus, mahdollisuus television ja radion seuraamiseen sekä muu tavanomainen asuinsellin varustus. Kun kantelija ei kuitenkaan ole tältä osin tuonut esiin epäkohtia, en ole ryhtynyt selvittämään näitä sellin fyysisiä olosuhteita Oulun vankilan vastaanotto-osastolla.”

Apulaisoikeusasiamies ilmoitti voivansa yhtyä tähän. Tarkastuksella vastaanotto-osaston betonikalusteiset sellit todettiin karuiksi. Apulaisoikeusasiamies totesi, ettei vankilalla suuren vankimäärän ja vankilan tilojen asettamien rajoitusten vuoksi ilmeisesti ole juurikaan vaihtoehtoja. Tämä ei vankien kohtelun ja laillisuusvalvonnan näkökulmasta tee kyseiselle osastolle asumaan sijoittamista hyväksyttäväksi. Kyse on osaltaan koko Rikosseuraamuslaitoksen menettelystä ja vastuusta, jos tilanne ei ole yksin vankilan omin toimin ratkaistavissa. Toisaalta vankilalla on mahdollisuus vaikuttamaan asiaan mm. osastojen rakenteella. Kaikissa tapauksissa tutkintavankien maakertaan sijoittamisen tulisi olla mahdollisimman lyhytaikaista ja että heidät tulisi siirtää mahdollisimman nopeasti vanhan puolen osastolle, jonne sijoitetaan yhteydenpitorajoitusten olevia tutkintavankeja.

8.21

Oulun vapauttamisyksikön oikeudellinen asema

Rikosseuraamuslaitoksesta annetun lain ja valtioneuvoston asetuksen säännöksissä ei ole mainittu vapauttamisyksikkö-käsitettä. Vankeuslain 4 luvun 1 §:n mukaan vankilat ovat suljettuja vankiloita tai avolaitoksia. Valtioneuvoston asetuksen 4 §:n mukaan vankilan perustamisesta ja lakkauttamisesta päättää oikeusministeriö. Tämä tarkoittanee sitä, että Rikosseuraamuslaitoksen päätettävissä on se, mitkä vankilat ovat suljettuja vankiloita ja mitkä ovat avolaitoksia.

Vapauttamisyksiköllä on oma järjestyssääntö, kuten vankiloilla ja vangin sijoittamisesta sinne päättää arviointikeskus. Oulun vapauttamisyksikköä on käsitelty avolaitoksena mm. Rikosseuraamuslaitoksen tilastoissa. Oulun vapauttamisyksikön oikeudellinen asema vaikuttaisi osittain epäselvältä.

9

Toimenpiteet

Apulaisoikeusasiamies saattaa Oulun vankilan, Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen aluekeskuksen sekä Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön tietoon edellä mainitut tarkastushavainnot ja pyytää ilmoittamaan **1.4.2017 mennessä** mihin toimenpiteisiin seuraavat havainnot ovat antaneet aihetta:

- kohdassa 8.1 ja 8.2 todettu tutkintavankien sijoittamisesta erilleen vankeusvangeista, päihteettömyyden edellyttämisestä uudelle puolelle toimintoihin sijoittamisen edellytyksenä ja kurinpitongaistuksen määräämisestä päihteettömyysitoumuksen rikkomisesta.

Rikosseuraamuslaitoksen tarkastusraportissa (1.7.2015) kiinnitettiin huomiota siihen, että vangit tulee sijoittaa TVL 3 luvun 1 §:n mukaisesti. Pyydän IPRA/Alken ja Oulun vankilan selvitystä siihen, mihin toimenpiteisiin asiassa on tähän mennessä ryhdytty kyseisen tarkastusraportin johdosta. Vankilaa pyydetään lisäksi toimittamaan selvitys kaikista niistä tutkintavangeista, jotka ovat 1.3.2017 sijoitettuna samalle osastolle vankeusvankien kanssa sekä sijoittamisen peruste.

- kohdassa 8.3 todettu järjestyssäännöistä ja niiden eroavaisuuksista. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksiköltä pyydetään erityisesti arvioimaan, onko tarvetta perustaa työryhmää tai muuten keskitetysti selvittää vankiloiden järjestyssääntöjen asianmukaisuus ja yhdenmukaisuus.
- kohdassa 8.4 todettu vankeja koskevista vankeja koskevien säännösten saatavuudesta sekä järjestyssäännön, tulo-oppaan ja päiväjärjestyksen kääntämisestä ainakin englanniksi sekä mahdollisesti myös muille kielille sekä valvontaviranomaisten yhteystietojen saatavuudesta.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköä pyydetään ottamaan kantaa siihen, että säännökset olisivat vankien saatavilla sähköisessä muodossa.

- kohdassa 8.7. todettu valvottujen tapaamisten järjestämisestä ja täyttykö vangin oikeus tavata vieraita vankeuslaissa edellytetyllä tavalla sekä onko tapaamistilan kameravalvonnasta ilmoitettu säännösten edellyttämällä tavalla.

- kohdassa 8.8 todettu asiamiehen tapaamistiloista ja niiden valvonnasta sekä valvonnasta ilmoittamisesta ja suostumuksen pyytämisestä.
- kohdassa 8.9 todettu vankien ulkoiluolosuhteista, vastaanotto-osaston ulkoilutilan käytöstä 16 vangin ulkoiluun ja ison ulkoilupihan käytöstä muihin tarkoituksiin, erillään ulkoilevien ulkoilutilan asianmukaisuuteen ja tupakoinnin kieltämiseen ulkoilun aikana sekä sadevaatteiden tilaamisesta. Selvitystä pyydetään myös siitä, kuka on suunnitellut ja päättänyt erillään pidettävien ulkoilupihan käyttöön otosta ja miksi se on vankilasuunnitteluohjeen vastainen?
- kohdissa 8.3 ja 8.7 todettu vanhentuneesta tiedosta Rikosseuraamuslaitoksen internet-sivulla. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksiköltä pyydetään erityisesti tietoa siitä, miten internet-sivuilla olevien tietojen päivitys ja ajan tasalla pitäminen on järjestetty.
- kohdassa 8.4 ja 8.14 todettu tulo-oppaan tiedoista.
- kohdassa 8.11 todettu naisvankien saunomismahdollisuudesta.
- kohdassa 8.15 todettu romanihameiden ja muidenkin omien vaatteiden käytöstä tapaamisissa.
- kohdassa 8.18 todettu virtsanäytteen pyytämisestä sijoittelussa olevilta vangeilta.
- kohdassa 8.19 todettu yhteydenpitorajoitusten kohteena olevien tutkintavankien sijoittamisesta maakertaan mahdollisimman lyhyeksi ajaksi.
- kohdassa 8.21 todettu Oulun vapauttamisyksikön oikeudellisesta asemasta.

Pöytäkirjan vakuudeksi

Matti Vartia
Oikeusasiamiehensihteeri